

С ПИСЦЕМ У ЛИЦЕ
ИВАНА ДИМИЋ

У ритму добре књиге

Од септембра је Медија центар „Одбрана“ обновио традицију одржавања књижевних вечери у Дому Војске Србије. Серијал сусретања са најпознатијим домаћим писцима назван је „С писцем у лице“. Прва гошћа, 23. септембра, била је Ивана Димић, добитница НИН-ове награде за најбољи роман у 2016. години – „Арзамас“, која се, како каже, не случајно одавала позиву за учешће јер је и она, према сопственим речима, такође војник – за српски језик, као и сваки писац.

Приликом пријема НИН-ове награде захвалили сте својим пријатељима и на небу и на земљи, родитељима и бројним писцима који су својим делима утицали на Ваш пут ка успеху. Награда Вам је отворила капију медијског простора. Какав је то осећај?

– Када је реч о НИН-овој награди, то је највећа књижевна награда у нас, Срба. Значајно је што привлачи толику медијску пажњу, не лично због некога ко је добије, него зато што је то начин да се слави књижевност, која је, бар за мене, једна важна духовна област за сваки народ и за сваку државу, јер негује језик – леп језик. Или би бар требало то да чини. Права књижевност томе тежи, јер је, по мом најдубљем уверењу, језик биће народа. Језик је идентитет. Дужност писца, који су слуге језика којим се изражавају, јесте да се о њему старају. Језик на којем пишете одређује ваше биће као писца. Дакле, зато је важна НИН-ова награда, јер промовише и слави књижевност.

Велика медијска пажња врло је битна у данашње време када је људска мисао естрадизована, када су се вредности обрнуле наопачке и живимо у свету сужене свести и сиромашне духовности, и када су вам насловне стране новина испуњене ликовима који као да су дошли с дна неког романа Достојевског. Зато је важно да се обрати пажња на књижевност. А док траје избор за НИН-ову награду ви о томе читате у новинама, па ћете прочитати десет романа који су ушли у ужи избор, читате о писцима и све је то, у ствари, добро. Посебно што је, с једне стране, књижевност угрожена неписменшћу и тиме што данас свако пише и штампа књигу. Ипак, то не угрожава књижевност, јер она има фино сито – проток времена. За сто година све је очишћено од шунда и остају само најбоље књиге и најбоља уметничка и књижевна дела.

Обишли сте многе градове у земљи и региону, сусрели се с многим људима који су дошли да од Вас чују о књизи, о књижевности. Мислите ли да књижевности не губи свој ритам и да је људи осећају и прекознају?

– Морам да признам да сам била импресионирана бројем људи који читају књиге и разговарају о томе. Сада више немате метрополу и провинцију, јер су људи захваљујући медијским мрежама у току свих дешавања. Чак иако живе у неком малом месту, захваљујући интернету имају могућност да набаве књиге у електронском издању и да их читају. Врло су обавештени. Ми стално оперишемо предрасудама, о било чему. Мислимо да нико не чита. То није тачно. Људи много читају.

Некад можете да гледате неку слику и лобијете толико лепоте и да вас то учини лепшом особом. Тако и књига. Имате огромно богатство, светове који се отварају. Када уђете у свет књиге, он вас загрли, штити и чини спокојним. Можда је то најважније, као што каже старац Тадеј: „Имати мир у души и љубав у срцу”. Како ћете то постићи није важно. Можда књижевношћу, можда на неки другачији начин. Важно је само доћи до тога, каже за „Одбрану” добитница НИН-ове награде за најбољи роман у 2016. години.



Говориће о шунду који сѣално врши пресију у односу на књижевност.

– Они који читају врло добро разликују шунд. Познају књижевност и разумеју је. Људи воле да читају, као што воле да иду у позориште. Када би карта била 100 динара, ред би био као змајев брег, кроз пет улица. Људи хоће да гледају представе, занима их, воле, поштују. С највећим занимањем прате шта се дешава у било којој уметности. Ми смо осиромашили као земља и зато је култура на ниским гранама, али то је просто последица и рата и сиромаштва. Морамо мислити о томе шта ћемо јести. Али некад, мени се чини, да стих из „Суматре“, или из „Ламента над Београдом“, може да нас нахрани боље нег’ хлеб.

Да ли мислиће да нове технологије мењају културу, уметност уопште? Сматраће ли њихов утицај добрим или лошим?

– Мењају је свакако, али то је само другачији начин. Док год је људског рода, дотле ће бити и уметности. Зато што је уметник човек који ће да ствара, и биће као вода из камена, свеједно у ком облику се то појављује.

Иако су, на пример, мени стране друштвене мреже и не занимају ме, то што млади људи само гледају у те апарате не значи да нису квалитетни, часни, честити, дивни људи који ће се бавити било чиме на фини начин. Не значи да су они погубљена генерација само зато што се не понашају на начин на који ви то од њих очекујете. Они сада комуницирају помоћу виртуалне стварности, али њихова потреба за духовношћу је идентична.

Свака уметност има специфичност због које је незаменљива. Као што је и књига. И ја сам сигурна, без обзира на то како се ствари буду мењале и каква времена дођу, да ће увек постојати неко ко ће отворити књигу и читати, јер је посебан осећај да седите и читате, да имате књигу пред собом. Ја волим да читам. Узмите да прочитате Црњанског или Борхеса и нахраните се у духовном смислу.

Сваки човек има своју „хоризонталу“, основне мошће које мора да задовољи у животи, али постоји и оно духовно узрасћање – „вертикала“.

– Сваки човек има своје дарове, личне. Свако људско биће има хоризонталу, раван у којој живимо, и свако има духовност, неку своју вертикалу. Ви не можете, као што каже Емил Сиоран, пет минута да живите без вере. Ви у нешто верујете. Па и ако сте атеиста, ви верујете да Бог не постоји. Као људска бића ми функционишемо као homo religiosus и имамо потребу за духовношћу, која се развија. Како растемо и старимо, тако у нама та потреба расте.

Примећује се да и у Вашем роману „Арзамас“ постоји раздвојеност између духовне вертикале и хоризонтале стварности у којој обилавамо. Све оне ситуације на које сће се морали навикнути и с њима се носити, а донела их је болест мајке, у роману сће изнели на посебан начин, љун хумора. Да ли је хумор брана од боли?

– За књижевност нема много значаја да ли сам писала о смрти и болести своје мајке или сам писала о цвећу. То није важно. Важан је начин. То вас одређује као писца. Реченица. Ритам реченице. То је ниво књижевности. Увек



дајем пример – Достојевски је велики писац не зато што је написао да је студент убио бабу, јер то може да напише и писац најјефтинијег крими-романа. Он је велики писац из неких других разлога, што је могао да својим начином писања одведе до границе свемира. А то је књижевност.

Кажу да се у књижевности о мајци не може писати, да је то једна гранична и оштра тема, сама по себи опасна по књижевност, јер може врло лако да вас одведе у сентимент, на шта, са становишта књижевности, немате право. Друго, та тема, а још тако тегобна, о болести – деменцији, сама по себи јесте мучна. Када пишете о томе, морате имати у виду однос између писца књиге и читаоца. На тој релацији књига дише.

У роману хумор сам увукла у срце смрти из књижевних и личних разлога. Морате да будете љубазни према читаоцу, да га не малтретирате. Тему морате да обрадите тако да читаоцу дате даха, да му дате простора да дише, да је савлада, јер то се свих нас тиче. Ми смо сви деца, имамо мајке. То је универзална тема. И зато, да бих ја, као читалац, могла да читам такву књигу, важно је да она има у себи хумора, који је олакшава.

Роман „Арзамас“ сће писали седам година. Зашто толико дуго?

– Пруст је написао како функционише стваралаштво. Он каже: „Стварање не проистиче из познавања његових закона, већ из једне несхватљиве тамне моћи која схватањем не постаје већа.“ Имате писца који су врло продуктивни и пишу много. Ја спадам у оне који пишу мало. Ову књигу, коју можете да прочитате за два сата, писала сам седам година. Имам дуге периоде акумулације и врло брзу егзекуцију. Често се враћам и „дељем“ речи како би њихова музика била апсолутно тачна. То ће вам сваки писац рећи. Зато је поезија врхунац књижевности. У поезији песник је сужен, сабијен на страховито мали простор за речи и мора да их употреби тако да произведе музику, смисао и духовност језика на том малом простору. Најлакше је писати роман. Најтеже је писати поезију.

Будући да је „Арзамас“ склој прозе и драме, да ли је то у блиској вези с окружењем у коме се Ви сѣално налазиће – у једном шренућку заробљени у машини, када је то проза, а онда се нађеће у реалности, када користиће дијалог и оштрину речи?



– Роман је структуриран тако да се сукцесивно смењују прозни и драмски фрагменти. Он је, пре свега, фрагментаран, што није ново, јер то у теорији романа имате од 19. века. Већ је Бихнер писао тако. То није толико битно, али је ово испало као нека жанровска новина, романескно приповедање, зато што је тако сечено, на драмске и на прозне делове који се сукцесивно смењују. У првом делу је описано тих осам година болести, мајка и ћерка које живе заједно, а у другом месец дана пред смрт и смрт сама. То је структура романа. Сме-

њује се реалност, банална, у којој се живи и нека врста метафизичког промишљања јунакиње – ћерке, о животу. Моја идеја била је да интегришем цео тај доживљај, бављење том темом годинама у животу, па онда и у литератури. Писац пише само оно што га се тиче. Могу да тврдим из мог искуства и оног што сам учила на факултету да ниједан писац неће писати о нечему што га се не тиче. Јер ако ви, као уметник, не радите нешто што вас се много тиче, онда се неће тицати ни читаоца. Или како ми то у позоришту кажемо: „Неће пребацити рампу.“

Да ли писци претиче у дела најбоље од себе?

– Требало би. Сви се труде. Не само писци, сваки човек се труди најбоље што може. Да живи, па онда и да пише, или шта год да ради. Има дивна прича о томе како је један монах био у манастиру, на Атосу, у Хиландару и онда се исповедао код свога духовника. Стално би говорио: „Оче, ала сам пао“. А отац би му рекао: „Падни, па устани“. Следећи пут када би дошао, поново би говорио како је пао, на шта би му духовник поново одвраћао да устане. И тако, не зна се по који пут би долазио, а духовник би му увек говорио: „Падни, па устани. Падни, па устани.“ То ми људи радимо, падамо, па устајемо. Није важно да ли је човек писац, читалац, лик у књизи, већ да живот има неки садржај, смисла. То је оно што се сви трудимо да постигнемо.

У поглављу „Новембар“ пишете о томе колико се трудимо да будемо срећни или несрећни. Шта је од тога лакше?

– Лакше је да се трудите да вам буде добро, него да будете добри. И да вам је увек неко крив за вашу несрећу. И лакше је бити несрећан. То звучи парадоксално, али је тако. Има Борхесова реченица: „Твоје дужности су дужности свакога човека, да будеш праведан и срећан. Сам себе мораш спасти. Ако је шта преостало од твога греха, ја ћу га преузети на себе.“ Дуго ми је та мисао звонила у глави и светлела као водиља. Дужност да будеш праведан и срећан! Лако је да човек буде неправедан и несрећан. Може да буде неправедан и срећан, може да буде праведан и несрећан. Ал', гле, какав је тај задатак! Буди праведан и срећан!

Свако од нас има довољно разлога да сваког дана буде несрећан, од ујутру до увече. Али, хајде, будите срећни. Мислим да постоји један тренутак у животу када је то пи-

тање вашег труда. Кад је то питање умећа живљења. То је као задатак који човек даје себи. Народ каже: „Човек је сам ковач своје среће.“ То је у младости потпуно неразумљиво. И мени је било. Како, када се све спољне околности сручују на тебе, како ћеш ти све то поднети? А онда дође тренутак када се, с годинама, човек доведе у склад са собом – усклади своје жеље и могућности. Онда може да налази срећу у разним тачкама свога дана. То онда акумулира, па кад удари нека тешка тегоба онда имате снаге да то издржите. Ако стално кукате и стално сте несрећни, када вам објективно буде јако тешко, онда се то не да поднети.

Кажеће: „Смрт и несрећа науче вас да будете срећни“.

– Тако је. И нема потребе да сачекате да вас живот сузи да будете оковани несрећом, да бисте били захвални што сте живи. Ми имамо предрасуде о свему. Кад вам није ништа, склони сте да се дурите и да вам све фали. А у ствари нам је добро.

Борхес, кога много волише, писао је: „Немам естетичку. Не јурим за темама, али оне јуре мене. Трудим се да их избегнем, али на дуге стазе оне ме сусстижу и ја иђем да бих их се ослободио.“ А Ви?

– И ја исто пишем зато што морам. Кад добијете тај дар за писање, ви на тај начин себи објашњавате живот и упознајете себе. Сви ми покушавамо да разјаснимо ствари. Свако од вас има то искуство. Када, рецимо, размишљате о нечему, па вам лутају мисли. Када хоћете да донесете неку одлуку, па мислите да ли да урадим ово или оно. Али ако ставите на папир и напишете то шта вам је одлука, и шта је за, а шта против, одједном вам однос постаје другачији и некако вам се разбистре мисли и онда ви прецизно донесете ту одлуку.

Поменули сте писање као дар. Звучи попут библијске приче о шаленима, о томе да ли ће их закопати, или ће их умножавати. Да ли сте некада, кроз ваше вишедеценијско стваралаштво, били неправедни према свом дару?

– Ја сам увек писала, зато што је то мени начин да живим. Мислим да ако од Бога добијете неки дар, а сваки је човек дарован, онда тај дар треба и да вратите. Ако сте добили дар за писање, онда га вратите. Андрић каже: Ми враћамо дугове.

Верујете ли да књижевност чини свећ бољим мистом?

– Верујем. Некад можете да гледате неку слику и добијете толико лепоте и да вас то учини лепшом особом. Тако и књига. Имате огромно богатство, светове који се отварају. Када уђете у свет књиге, он вас загрли, штити и чини спокојним. Можда је то најважније, као што каже старац Тадеј: „Имати мир у души и љубав у срцу.“ Како ћете то постићи није важно. Можда књижевношћу, можда на неки други начин. Важно је само доћи до тога. Ако човек успе да се докопа тог мира, онда је бољи другима, може више да да, има више љубави за своје ближње. ■

Мирјана САНДИЋ
Катарина СИМОНИЧИЋ